

Maráz, Karel

Ikonografický a formální rozbor pečetí Jana Lucemburského

In: Maráz, Karel. *Pečeti Jana Lucemburského*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2007, pp. 35-45

ISBN 9788021044913

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123752>

Access Date: 19. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

II. IKONOGRAFICKÝ A FORMÁLNÍ ROZBOR PEČETÍ JANA LUCEMBURSKÉHO

Janovy pečeti po stránce ikonografické a formální rozebrali především P. Brodský a F. Battenberg.¹⁵⁸ Za pomoci jejich prací se je pokusím stručně vyložit, i když s nimi někdy budu nucen polemizovat či je doplnit.

II. A. Pod pečetními vzory otce

První typ – lovčí pečeť lucemburského hraběte, hraběte v Laroche a markraběte arlonského – výborně reprezentuje drobného říšského suveréna. Za vzor jí nesporně posloužila pečeť Janova otce, Jindřicha VII., užívaná z titulu lucemburského hraběte v letech 1289–1296, což je zjevné na první pohled. Lovčí pečeť však v Lucembursku neměla dlouhou tradici. Zdá se, že prvním lucemburským hrabětem, který s ní pečetil teprve v letech 1271–1272,¹⁵⁹ byl děd Jana Lucemburského, Jindřich VI. Pak již vlastně následoval lovčí typář Jindřicha VII. (obr. 22).¹⁶⁰ Jezdecké lovčí pečeti se ovšem užívalo pro hraběcího syna, kdežto vládnoucí člen rodu používal služeb jezdecké rytířské pečeti (obr. 23). Do Jindřicha VI. pečetila lucemburská hrabata rytířskými jezdeckými jednostrannými pečetěmi, a to již od doby Konráda I., konkrétně od roku 1083.¹⁶¹ Znak lucemburského, limburského a brabantského lva na pečeti Jana Lucemburského demonstrují rodovou příslušnost majitele pečetidla. Meč za pasem sokolníka jistě symbolizuje znamení výkonné moci, což lze nesporně chápat jako zárodky panovnícké ikonografie. Pozoruhodné je přihlášení se ke svému otci v legendě pečeti („...*Iohannis primogeniti regis Romanor...*“). S tím vhodně koresponduje, jak již konstatoval P. Brodský, rozkřídlená orlice v horním půlobluku nad obrazem sokolníka. Jakoby v souladu s pečetní legendou demonstrovala říšskou ochranu Jindřicha VII. svému mladičkému synovi Janovi i celému Lucemburskému hrabství.¹⁶² Jezdecký motiv pak umocňují a velmi vhodně doplňují lovečtí psi v dolním půlobluku. Pojednání náplně pečetního pole je spíše schematické než

158 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 121–134. V této práci nalezneme zájemce i starší literaturu k problematice vztahu autorských podílů rytců Janových typářů např. s autory matric mincí, které však P. Brodský pesvědčivě vyvrátil. Dnes neznáme ani jediného rytce Janova pečetidla jménem. Nohelová-Přátová, E.: *Pražské groše Václava II. (1300–1305) a české pečeti*. SPFFBU C 7, 1960, s. 100–102, Menčík, F.: *Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z r. 1324*. VKČSN 1891, s. 268 (uvádí zlatníka Gotfrieda). Zatím nám v tomto nepomohou ani edice, cit. v pozn. 4 i když se z nich dovídáme o pařížských zlatnících Petrovi a Janovi z Montpellier (de Monte Pessulano), kteří zhotovili pečeti krále Karla IV. Sličného, jak dosvědčuje údaj z roku 1324. *Les Journaux du trésor de Charles IV.*, s. 908, č. 5452. Srov. k tomu i práci Otavský, K.: *Die Sankt Wenzelskroner*. Ikonografickému rozboru Janovy vikářské pečeti se věnoval Battenberg, F.: *Das Hofgerichtssiegel*, na s. 96–98.

159 Laurent, R.: *Les sceaux I/2*, s. 482, II, tab. 242, č. 14.

160 Posse, O.: *Die Siegel I*, tab. 46, č. I, Laurent, R.: *Les sceaux I/2*, s. 483–484, č. 19, II, tab. 244–245, č. 19¹⁻⁴.

161 Srov. např. Kittel, E.: *Siegel*. Braunschweig 1970, s. 251 a zejména Laurent, R.: *Les sceaux I/2*, s. 476–477, č. I a 2, II, tab. 231, č. I¹⁻³.

162 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 122.

realistické, převažuje u něj dekorativní cítění poklasického slohu s citem pro prostor, hmotu a dekoraci. To vše je důkazem hovořícím pro kvalitního umělce – autora typáře.¹⁶³ Nejnovější literaturou je původce této i sekretní pečeti lucemburského hraběte, hraběte v Laroche a markraběte arlonského hledán ve Francii, Brabantsku či Henegavsku.¹⁶⁴

Vikářská pečeť Jana Lucemburského, kterou dobře zhodnotil F. Battenberg,¹⁶⁵ stojí rovněž pod vlivem vikářské pečeti Janova otce Jindřicha VII., která jí byla předstupněm (obr. 25). Je jí zcela poplatná schématem a strukturou stejně jako v zobrazení dílčích částí pečetního obrazu, mezi něž nepochybně patří např. sokl trůnu, odění krále, forma a vzhled meče. Francouzskou orientaci a vlivy na pečeť, které u Jana nemohou překvapit, hledá F. Battenberg zejména ve zpracování koruny a špice žezla.¹⁶⁶ Janova pečeť je však oproti Jindřichově stylově vyspělejší, neboť je již vymaněna z románské formy umění a náleží gotice. F. Battenberg také právem ocenil zajímavý protiklad – totiž to, že panovník sedí poměrně pevně na trůnu a přitom evokuje dojem hybnosti, projevující se zejména vykloněnou pravou nohou a mečem na klínu, který naléhavě vytváří představu, že musí být každou chvíli zvednut. Ikonograficky tak pečeť přejala schéma své vikářské předchůdkyně, přičemž formou navazuje na Janovu majestátní pečeť krále českého.¹⁶⁷

To se projevuje zejména vyobrazením krále na trůnu na majestátní straně mincovní pečeti z roku 1311. Jedná se především o pozici nohou, jež je takřka stejná, a podobná je i poloha pravé ruky. Zatímco na Janově majestátní pečeť se opírá o koleno a drží žezlo, na vikářské pečeť končí nad kolenem, kde drží meč ve vodorovné poloze vzhledem k sedadlu i soklu trůnu. Pozice levé ruky panovníka je pak z pochopitelných důvodů jiná, neboť zatímco na pečeť českého krále drží jablko, na vikářské pečeť žezlo. Vyobrazení hlavy Jana s korunou je patrně totožné. Částečně podobné jehlanovité či trojúhelníkovité motivy nalezneme na hlavicích opěradla trůnu.

Vedle těchto věcí shodných či podobných objevíme na obou pečetích také rozdíly. Tak především je nesrovnatelný záhybový systém řasení pláště panovníka, kde na královské pečeťi proti pečeťi vikářské jej vidíme mnohem bohatší a důmyslnější. Rovněž výplň opěradla trůnu a vůbec jeho zdobení je na královské pečeťi lépe a bohatěji provedeno. Totéž lze říci o soklu trůnu. Na místě štítů se znaky Moravy a Čech u královské pečeťi se na vikářské pečeťi, zřejmě v rámci snahy vyplnit prostor kolem trůnu, objevují dekorativně pojednané rostlinné ratolesti.

Celá kompozice pečetního obrazu na vikářské pečeťi je více stylizována do šířky, působí více hmotněji, zatímco majestátní pečeť českého krále je odlehčenější, vyznačuje se znaky abstrakce, odhmotněnosti, pečetní obraz je stylizován spíše do výšky a útlosti. Z výše uvedeného plyne, že autor typáře české majestátní pečeti z roku 1311 nemohl být rozhodně totožný se zlatníkem vikářské pečeti, která stojí kvalitativně nepochybně níže.

Z ikonografie vikářské pečeti snad pouze stačí připomenout meč, odrážející nesporně soudní pravomoc, neboť symbolika koruny a žezla¹⁶⁸ je totožná s královskou pečeťi majestátní (srov. níže kapitulu II. B. *Navázání na dědictví posledních Přemyslovců, Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského*).

163 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 121–122.

164 Margue, M. a kol.: *Un itinéraire*, s. 20, obr. 5–6.

165 Battenberg, F.: *Das Hofgerichtssiegel*, s. 96–98.

166 Battenberg, F.: *Das Hofgerichtssiegel*, s. 97–98.

167 Battenberg, F.: *Das Hofgerichtssiegel*, s. 98.

168 Za hůl, pravděpodobně s orlicí, je považuje I. Hlaváček. Srov. Hlaváček, I.: *Johann*, s. 173, č. 9.

Ikonografický a formální rozbor sekretních typářů je vždy obtížnější, neboť sekrety ský-taly rytci poměrně malou výtvarně využitelnou plochu. Spíše než o modelaci reliéfu zde jsme svědky kresebných prací u pečetního obrazu. Náplň pečetního pole Janova lucemburského hraběcího sekretu – štít s lucemburským lvem vychází z pečetí Janových lucemburských pře-chůdců, zejména otce Jindřicha VII. (obr. 24), u Jana je však položen na rozkřídlené orlici a pečetní pole je vymezeno šestilistem.¹⁶⁹

Sekret lucemburského hraběte je vhodným doplněním jezdecké lovčí pečeti. I on vyja-dřuje hraběcí hodnost a o jeho autorovi platí totéž co o autorovi lovčí pečeti. Lze rovněž předpokládat, že autor tohoto sekretu je totožný s autorem lovčí lucemburské pečeti.

II. B. Navázání na dědictví posledních Přemyslovců Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského

Nový velký typ pečeti si dal Jan Lucemburský pořídit až po své korunovaci na českého krále. Naposledy zde ožívá v české sfragistice tradice pečetí posledních Přemyslovců – mincovní, majestátně jezdecká pečeť. Podle středověké ideologie patřilo k ctnostem panovnické pietas navázání na své předchůdce. Panovník tím prokazoval kontinuitu své vlády. U Jana měla tato demonstrace kontinuity ještě jednu, neméně závažnou rovinu. Legitimizace vlády navázáním na přemyslovské panovníky byla nutná k prosazení Janových nároků vůči Jindřichu Korutanskému, a to tím více, že Jan Lucemburský přišel do Čech z daleké ciziny. Navázání na pečetní tradici posledních Přemyslovců se mohlo dát pouze pomocí mincovní, majestátně jezdecké pečeti.¹⁷⁰ Proto má i Janova pečeť majestátní líc a jezdecký rub. Jan je na něm ale nyní zobrazen na rozdíl od své jezdecké lovčí lucemburské pečeti jako rytíř. Vzorem byly bezpochyby pečeť posledních Přemyslovců, především krále Václava II., respektive Václava III. (obr. 26, 27).¹⁷¹

169 Ke starším lucemburským sekretům srov. např. I. a II. typ erbovního sekretu Janova děda Jindřicha VI., in: L a u r e n t , R.: *Les sceaux I/2*, s. 483, II, tab. 243, č. 17, resp. *I/2*, s. 483, II, tab. 244, č. 18, I. a II. typ erbovního sekretu Jindřicha VII., např. in: L a u r e n t , R.: *Les sceaux II*, tab. 245, č. 20 a 22 I. R. Laurent přináší vyobrazení od Vredia a Bertholeta. Druhý erbovní sekret Jindřicha VII. vyobrazen také in: P o s s e , O.: *Die Siegel I*, tab. 46, č. 3.

170 Je sice skutečností, že máme v pramenech zmínku i o sekretu Václava II. – svědectví o tom nám podává koro-borace listiny z 28. prosince 1302, kterou vydal Frizco ze Schachowitz, komorník Polského království a hejtman v Kujavsku a na Pomoří: „*In cuius rei testimonium presentes conscribi fecimus literas annulo domini Wenzeslai incliti regis Bohemie et Polonie fideliter communitas.*“ (srov. k tomu K r e j č í k , T.: *Pečeť*, s. 127), nicméně nemáme fyzicky doložen ani otisk Václavova sekretního typáře ani žádný otisk sekretní pečeti jiného z přemyslovských králů. Nevylučuje to však jistě, že Jan Lucemburský neměl příležitost setkat se se sekretní pečeti Přemyslovců. **Zda** navázal na sekretní pečeti Přemyslovců nebo spíše Rudolfa I. Habsburského a Jindřicha Korutanského je otázkou. Dá se však předpokládat, že se tyto sekrety příliš nelišily typologií pečetního obrazu – jistě šlo o por-trétní antický typ.

171 B r o d s k ý , P.: *Pečeť Jana*, s. 122, resp. 132. Nic na tom nemění ani fakt, že Václav III. nepřevzal pečetidlo svého otce, nýbrž dal si pořídit typář nový. Typově totiž zůstaly oba stejné. Dosud platilo, že Václav III. převzal poslední typář svého otce Václava II. s tím, že si pouze dal přerýt legendu tohoto pečetidla, kde slovo „*secundus*“ nahradil slovem „*tercius*.“ Srov. např. Č a r e k , J.: *O pečetech*, s. 19, H o m o l k a , J.: *K ikonografii*, s. 175. Není to však pravda. Ač je tato pečeť velmi podobná pečeti Václava II., najdeme přece jen odlišnosti vylučující jeden a tentýž typář. K odlišnostem in: M a r á z , K.: *Jezdecké pečeti*, s. 161 pro jezdeckou stranu pečeti a s. 172–173, pozn. 46 pro majestátní stranu pečeti. Naposledy tuto skuteč-nost zopakoval K r e j č í k , T.: *Pečeť*, s. 127, resp. 127, pozn. 420. K pečetím Václava III. nejnověji M a r á z , K.: *Pečeť Václava III. v souvislostech*. In: Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. tých narozenin Jose-fa Žemličky (edd. E. Doležalová, R. Šimůnek ve spolupráci s D. Dvořáčkovou a A. Pořízkou). Praha 2007, s. 198–208. Pečeť Václava III. byly vzorem zřejmě i svou velikostí 117 mm, neboť Janovy pečeti měří 115 mm.

Majestátní strana Janovy mincovní pečeti zobrazuje na trůnu sedícího panovníka s insigniemi, z nichž žezlo je možno chápat jako strom života a jablko jako jeho plod. Hlubokou symboliku má i trůn jakožto místo, z kterého se vládne, a plášť, oddělující panovníka od obyčejných smrtelníků. Podle středověké hierarchie představoval majestátní motiv na pečetidle nejhonosnější typ pečetního obrazu, po kterém mohl pečetitel sáhnout. A majestátní pečeť také zůstala vyhrazena v podstatě pouze zeměpánům. Majestát totiž velmi vhodně zobrazuje panovníka. P. Brodský upozorňuje také na jeho sakrální ráz s vyjádřením božského posvěcení královské vlády.¹⁷² Majestát znázorňuje panovníkovy ctnosti zprostředkované od Boha a připodobňuje vlastně panovníka ke Kristu.¹⁷³ Velmi vhodně doplňuje majestátní stranu jezdecká strana.

Po stránce formálního rozboru lze nejspíše souhlasit s názorem P. Brodského, že typář této pečeti stejně jako pečetidlo její jezdecké strany vzniklo v Čechách.¹⁷⁴ Kompozičně je pečeť založena na geometrickém schématu nízce modelovaném pomocí jedné roviny a vyznačuje se dobrým rozložením hmoty do plochy. Jde, jak již konečně konstatoval P. Brodský, o čisté poklasickou plastiku, přičemž tuto pečeť staví kvalitativně velmi vysoko, když tvrdí, že „...stává se tak nejčistším příkladem poklasické plastiky mezi pečetěmi českých panovníků.“¹⁷⁵ Je třeba ovšem doplnit, že se zde objevují, stejně jako na Janově pečeti vikářské, francouzské umělecké vlivy ve zpracování, i když vyobrazení samozřejmě vychází z pečetní české přemyslovské tradice.

Rubní strana je výborným doplněním lící strany. Symbolizuje reálnou moc panovníka, kromě vypovídací schopnosti lze pomocí středověké symboliky vyčíst mnohem více. Meč představuje atribut rytířství a panovníkovy výkonné moci. Štít je odznakem bojovníka, přeneseně také panovníka. K vladařským atributům náleží rovněž kopí – součást jeho vojenské virtus. Symbolizuje vládu nad určitým územím, stává se symbolem státnosti zdůrazněné zavěšením praporce či korouhví. Praporec a korouhev jsou dokladem suverenity. Vždyť i udělení léna se dalo pomocí korouhve. Korouhev propůjčená panovníkovi králem králů – Kristem – mu vyjadřuje ochranu od Boha.

Klenot složeného orlího křídla na přílbě českých králů symbolizoval již od dob Přemysla Otakara II. na české jezdecké panovnické pečeti reminiscenci na svatováclavskou orlici.¹⁷⁶ Je tak důkazem Janova skutečně těsného navázání na přemyslovskou tradici. I první Lucemburk se tak těšil ochraně českého zemského patrona – sv. Václava.

172 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 123. Hodnocení pečeti uvedeno také in: Stejskal, K.: *Umění*, s. 41 a Mayer, J.: *Sochy z gotického průčelí domu U Zvonu na Staroměstském náměstí v Praze*. *Umění* 25, 1977, s. 107.

173 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 123.

174 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 132.

175 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 132.

176 Zajímavou interpretaci klenotu jezdce – složeného orlího křídla – přinesl J. Homolka, který se pokusil najít souvislost s bitvou u Kressenbrunnu v roce 1260, resp. s jejím popisem v tzv. druhém pokračování Kosmově. Tam je totiž vítězství Čechů zdůvodňováno zázrakem sv. Václava. Několik mužů – účastníků bitvy na straně Přemysla Otakara II. prý „vidělo na počátku bitvy jakéosi ptáka, podobného v obrysech orlu, ale barvy nad sním bělejší, se žlatou hlavou a krkem, jak nerozlučně sledoval praporec svatého Václava, kdysi knížete, však nyní patrona českého.“ Jiní bojovníci prý zase viděli sv. Václava s praporem následovaného sv. Vojtěchem a Prokopem s pěti bratry. Sv. Václav prý praporec rozvinul a v tu chvíli se nepřátelé dali na útěk. Homolka, J.: *K ikonografii*, s. 168–169. Snad jen stručně připomínám, že se v bitvě srazilo vojsko Přemysla Otakara II. s voji uherského krále Bély IV. Přes nepříznivý začátek a průběh bitvy Přemyslovo vojsko zvítězilo. Popis bitvy in: Emler, J. – Tomek, V. V. (edd.): *FRB II*. Pragae 1874, s. 315.

Zdá se, že tato hypotéza je nanejvýš pravděpodobná. Složené orlí křídlo objevující se poprvé na pečeti Přemysla Otakara II. v roce 1262 se pak pravidelně vyskytuje od tohoto roku na jezdeckých pečetích českých králů, přičemž se neustále zvětšuje, jako by symbolizovalo skutečně ochranu českého krále – jezdce na koni v pečetním poli – sv. Václavem.

Heraldická výzdoba banderia, štítu a čabraky přináší heraldické znaky zemí, na které si Jan činil nárok. Lev a orlice se ovšem dají také vyložit jako královská zvířata, symbolizující sílu, udatnost, spravedlnost a moc (lev) nebo duchovní povznesení panovníka, jeho velikost (orel). Jistě mohou připodobňovat panovníka ke Kristu, jsou totiž sama Kristovými zvířaty symbolizujícími vládu na zemi i nebesích. Do úvahy lze vzít i astrologický výklad, ovšem P. Brodský jej u Jana Lucemburského vylučuje pro „jeho severský původ“ – překážku při pocho- pení tradic antické, byzantské a arabské kultury.¹⁷⁷

Jak již bylo řečeno u majestátní strany, rovněž tato jezdecká rubní pečeť je pečetí českou nejen ikonograficky, nýbrž také formálně svým zhotovením v Čechách. Upozorní na sebe nízkou modelací pomocí jedné roviny, dokonalým rozložením hmoty do plochy. P. Brodský vysoce cení rytce pečetí, vyzdvihuje jeho vyhraněnost pro poklasickou plastiku a staví předmětnou pečeť na vrchol poklasické plastiky mezi českými panovnickými pečetěmi.¹⁷⁸ Také např. N. van Werveke ji ocenil slovy: „...*dass man diese Arbeit unbedingt als eines der besten Produkte der mittelalterlichen Stempelschneidekunst ansehen muss*“,¹⁷⁹ a vysokého hodnocení se dostalo celému pečetnictví Jana Lucemburského rovněž ze strany P. Marguea: „*Jobann von Luxemburg legte aufkunst- und prunkvolle Siegel großen Wert*.“¹⁸⁰

Portrétními sekrety zachycujícími korunovanou hlavu z profilu pak Jan Lucemburský navázal typem i formou na pečeť svých předchůdců na českém trůně Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského možná dokonce Přemyslovců ve snaze posílit kontinuitu své moci v rámci dobové pietas. Je však možné (jak již bylo řečeno výše v kapitole I. B. *Navázání na dědictví posledních Přemyslovců, Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského*) za tímto krokem vidět i snahu vyřešit provizorium do korunovace. Legendou se k titulu českého krále tento typ sekretu nehlásí, Jan ostatně nejméně jeho první typář (II. typ celkově) vlastnil ještě před královskou korunovací. Pouze snad korunovaná hlava v pečetním poli může připomínat blížící se korunovační akt i to, že si Jana Češi za krále vybrali. Jan tak využil dobové používaného schématu k překonání provizoria do řádné korunovace, což, jak jsme již dříve viděli, uvádí v koroboracích listin. Stejně si počínali nejen jeho předchůdci v Čechách Rudolf I. Habsburský a Jindřich Korutanský, ale v říšských záležitostech také nekorunovaní římsí králové od Rudolfa I. Habsburského.¹⁸¹ Na druhé straně nelze nevidět, že tento typ pečetního obrazu Jan Lucemburský podržel i po korunovaci, kdy si nechal pořídit nové pečetidlo (III. typ), doložené otisky v letech 1314 a 1315. Zdá se tak, že na předmětné sekrety nahlížel více než na jako pouhé provizorium.

P. Brodský oba Janovy sekrety označuje kvalitou za průměrné až podprůměrné, přičemž zlatníka hledá v dílně uspokojující zakázky Jindřicha Korutanského. Rozdíl mezi portrétními sekrety Jindřicha Korutanského a Jana Lucemburského však asi nedovolí ztotožnit oba autory v jediného, neboť Janovy pečeť stojí kvalitativně níže¹⁸² a jsou více naturalistické.

177 Brodský, P.: *Pečeť Jana*, s. 125–127.

178 Brodský, P.: *Pečeť Jana*, s. 132.

179 Werveke, N. van: *Einige Siegel*, s. 32.

180 Margue, P.: *Luxemburg*, s. 79.

181 Haas, A.: *Česká královská knačelář*, s. 73.

182 Brodský, P.: *Pečeť Jana*, s. 133.

II. C. Ikonograficky francouzský (západoevropský) pečetní typ velkých pečetí

Následující jezdecké jednostranné typy pečetí byly svým způsobem pouze variantami jediného ikonografického typu. Z tohoto důvodu o nich lze pojednat najednou. Jak již bylo uvedeno při jejich popisu, majestátní strana byla vynechána, jezdecká zůstala. Nutno ovšem zdůraznit, že jezdecká strana prošla oproti podobě na mincovní Janově pečetí značnými změnami. Je – li zobrazení jezdce na předchozí Janově mincovní pečetí podobné typu používanému posledními Přemyslovci, ale i typu užívanému v Říši,¹⁸³ pak nynější nové zobrazení zcela bez diskusí vychází z ikonografických vzorů francouzských, používaných také v Lucembursku. Je sice pravda, že i v Čechách se v této době vyskytuje jednostranná šlechtická jezdecká pečeť např. Jindřicha I., Petra I. z Rožmberka – u jehož II. jezdeckého typáře byla vzorem ale jezdecká pečeť Jana Lucemburského (srov. kapitolu III. *Pečeti Jana Lucemburského jako vzor pro ostatní pečetitele*) – Bavora III. z Bavorova a drobných suverénů – opavských vévodů Mikuláše I. a Mikuláše II.,¹⁸⁴ ovšem není příliš pravděpodobné, že by Jan hledal inspiraci pro svoji novou pečeť u české šlechty, s kterou byl často beztak v nepřilíh dobrých vztazích.¹⁸⁵ Navíc zde máme přímý důkaz o skutečném importu z Francie, totiž jezdeckou jednostrannou pečeť z roku 1323 (III. typ), zapadající stylově a formálně přímo do vývojové řady pečetí francouzských králů, resp. princů. Tato řada začíná jezdeckou pečetí Karla IV. Sličného z let 1314–1322, kterou Karel pečetil z titulu „comes de la Marche et seigneur de Crécy“, následuje I. typ jezdecké pečetí Filipa VI. z Valois z let (1313?) 1317–1325/1326, II. typ jezdecké pečetí Filipa VI. z Valois, používaný v letech 1325/1326–1328 z titulu hraběte z Valois a Anjou, a jezdecká pečeť Jana II. Dobrého z roku 1335, kterou Jan II. pečetil z titulu vévody Normandie a hraběte z Maine a Anjou.¹⁸⁶ Jako další důkaz můžeme uvést použití draka – klenoty koně na III. typu jezdecké pečetí Jana Lucemburského. Již jsem se zmínil, že majestátní strana zůstala vynechána.

Jako jediné logické vysvětlení vynechání majestátní strany vidím snahu o demonstrativní rezignaci na situaci v Čechách a zvolení si pečetního obrazu sice typického pro francouzské prince, ale také pro lucemburská hrabata¹⁸⁷ – konečně typologicky takovou pečeť vlastnil i Janův otec Jindřich VII. v letech 1297–1308 (obr. 23).¹⁸⁸ Toto schéma mohlo být východiskem i cílem, přičemž se ale na Janovu pečeť nutně musel dostat titul českého krále. Je uveden v legendě i v heraldické složce pečetí českým lvem a klenotem jezdce – složeným orlím

183 T. Krejčík takovou pečeť označuje za typ středoevropský. Srov. K r e j č í k , T.: *Pečeť*, s. 143–144.

184 Srov. k tomu M a r á z , K.: *Česká jezdecká pečeť I*. Brno 1994, diplomová práce na FF MU v Brně, s. 64–66, 89–92 a 96–99.

185 Srov. k tomu nejnověji S p ě v á č e k , J.: *Jan*, zejména kapitoly IV., V., VI. a VII.

186 Srov. k tomu M a r á z , K.: *Die Reitersiegel a M a r á z , K.: Neznámé souvislosti, Maráz, K.: Jezdecká pečeť moravských markerbat lucemburského rodu jako reprezentativní prostředek majitele a vrbolně umělecké dílo moravské markerbatické pečeti*. In: Moravští Lucemburkové 1350–1411 (edd. D. Cejnková a kol.). Brno 2000, s. 223–235; vyobrazení pečetí Karla IV. na s. 225 a pečetí Jana II. Dobrého na s. 229.

Všechny tyto vyjmenované pečetě francouzských princů byly Ch. Anderle zařazeny do okruhu pařížské jezdecké pečeti. Ch. Anderle k nim připojila ještě jezdecké pečetě Karla z Valois, Jana z Clermontu, Jana, hraběte z Saint Pol, Enguerranda z Marigny a Gauchera ze Châtillonu. Srov. k tomu pozn. 72. K pečetě Gauchera ze Châtillonu srov. nejnověji L a l o u , E.: *Les sceaux*, s. 347, č. 249. Gaucherova pečeť stojí velmi blízko III. typu jezdecké pečetí Jana Lucemburského a II. typu pečetí Filipa VI. z Valois. Přesto však je zde více drobných rozdílů v provedení pečetního obrazu, než mezi zmíněnými pečetěmi Jana Lucemburského a Filipa VI. z Valois.

187 Ostatně již P. Brodský se domníval, že Jan navazoval s největší pravděpodobností na pečeť svého otce Jindřicha VII. Srov. B r o d s k ý , P.: *Pečeti Jana*, s. 117.

188 Např. P o s s e , O.: *Die Siegel I*, tab. 46, č. 2, W a m p a c h , C. (ed.): *UBQVI*. Luxemburg 1949, tab. II a III za s. 14, L a u r e n t , R.: *Les sceaux I/2*, s. 484, č. 21, II, tab. 245, č. 21^a.

křídlem – tradičním klenotem českých králů od III. typu pečeti Přemysla Otakara II. z roku 1262. Zdá se, že klenot koně – drak, do té doby neznámý v české panovnické sfragistice, byl převzat buď z Jindřichovy pečeti – což je pravděpodobnější – nebo z I. typu jezdecké pečeti Filipa VI. z Valois¹⁸⁹ a symbolizuje rodovou ochránkyni Lucemburka – pokud bude interpretován jako Meluzína. Pečeť by tím dostala nesporně zajímavou ikonografickou symboliku – klenot jezdece – složené orlí křídlo – jako ochrana zemského českého patrona sv. Václava a klenot koně – drak (Meluzína) – ochrana rodu Lucemburků. Nesporně zajímavé je i přepásání pláště (varkoče) na Janově III. pečetním jezdeckém typu, které se vyskytuje také na II. typu jezdecké rytířské pečeti Jindřicha VII. Rovněž zaujme nerovnoběžná poloha předních nohou koně by mohla být převzata z pečeti Jindřicha VII. Na rozdíl od Jindřichovy pečeti však Janovu ryl prvotřídní zlatník, navíc téměř o třicet let později z rozboru jeho díla snad lze usuzovat na příslušníka dílny uspokojující zakázky francouzských princů a králů. Tento zlatník pojal Janovu pečeť zcela v moderních dobových intencích a kvalitou práce ji včlenil mezi pečeti francouzských princů. Jan tedy zřejmě podržel základní schéma pečetního obrazu pečeti lucemburských hrabat, zejména schéma pečeti svého otce, podobné schématu francouzských princů, aktualizované o titul a heraldickou symboliku českého krále a modernizované a kvalitativně prvotřídně provedené u pařížských zlatníků. Jednoznačně pařížské vlivy se projeví např. ve ztvárnění odletujících příkryvadel. Není tedy vyloučeno, že konkrétní předlohou byly jak jezdecké pečeti francouzských princů, tak II. typ jezdecké pečeti Jindřicha VII.

Výklad panovníkových atributů, zobrazených na jednostranných jezdeckých pečetích, zůstává shodný s výše uvedeným rozbohem u jezdecké strany pečeti mincovní. Ne zcela jasné a uspokojivé je v literatuře zodpovězena otázka, jak interpretovat tento typ. Obvykle se uvádí, že jím snad mělo být zdůrazněno Janovy vpravdě evropské politiky, diplomatické umění, ale i odraz pověsti uznávaného válečníka a milovníka rytířských turnajů. Nepochybně zde hrály roli také módní vlivy, přední místo Francie v evropské politice a Janovo poměrně těsné přimknutí k této zemi.¹⁹⁰ Velmi zajímavá je interpretace P. Brodského. Ten totiž spojuje jednostranný jezdecký pečetní typ s ideou křížáka, neboť křížových výprav se účastnil i král Jan.¹⁹¹ Za rozhodující ale považují francouzskou orientaci a zejména rezignaci na poměry v českých zemích a stále častější návraty do Lucemburska a Francie – a jak jsem uvedl v předchozím odstavci – demonstrativní návrat k tradičním pečetím lucemburských hrabat. Svou roli zřejmě sehrála i možná francouzská pomoc, se kterou český král počítal ve svých plánech, stejně jako prostředí, v němž se pohyboval a ve kterém byly tyto pečeti samozřejmě a běžné.

Nový ikonografický typ pečeti je zajímavý ještě jednou skutečností. Nehlásí se k titulu polského krále, což je pozoruhodné i z toho důvodu, že se Jan titulu polského krále až do roku 1335 nezřekl v intitulaci listin. Jedná se o zcela neobvyklý a těžce vysvětlitelný rozpor. Řešení dosud nebylo nalezeno.¹⁹² Ale snad zde opět – jako ve 20. letech 14. století v českých zemích – hrála roli králova rezignace, nyní pochopitelně na poměry v Polsku.

189 D a l a s , M.: *Corpus*, s. 189, č. 106. Zřejmě ale budou oba klenoty jezdece souviset, neboť J.-P. Loutsch uvádí, že drak se objevuje také na pečeti posledních Kapetovců a některých jedinců z rodu Valois – především Karla a pozdějšího francouzského krále Jana II. Dobrého. Srov. L o u t s c h , J.-C.: *Armorial a L o u t s c h , J.-C.: Le cimier*, s. 183–187.

190 B r o d s k ý , P.: *Pečeti Jana*, s. 127–128.

191 B r o d s k ý , P.: *Pečeti Jana*, s. 128.

192 B r o d s k ý , P.: *Pečeti Jana*, s. 127–129. Tadrův názor, že se král Jan vzdal titulu polského krále v roce 1325, je nepochybně mylný; není ale vyloučeno, že se jedná o překlep. T a d r a , F.: *Kanceláře*, s. 52.

Jestliže jednostranná jezdecká pečeť znamenala v české královské sfragistice zlom ikonografický, pak, jak postihl P. Brodský, tomu tak není po stránce výtvarné, kde reprezentuje pokračování předchozí mincovní pečeti. Rytce zde vyjádřil znovu svůj poklasický názor. Kvalita variant je vysoká, přesto ne stejná.¹⁹³ Domnívám se však, že kvalita alespoň III. a V. = typu jednostranné jezdecké pečeti je nesporně vyšší než u jezdecké strany mincovní pečeti. To se však již dostáváme k formálnímu rozboru a stanovení autorských podílů na Janově pečetním souboru. Určování autorských rukou u pečeti je však věcí značně nejistou.

P. Brodský dospěl k závěru, že na celém pečetním souboru Janových pečeti se podílelo několik zlatníků, projevujících se různým slohem a kvalitou práce. S velkou dávkou pravděpodobnosti odhaluje v rytci mincovní pečeti autora prvního sekretu jeho choti Elišky a I. sekretu Jindřicha Korutanského. Zlatník měl být z českých zemí.¹⁹⁴ Nás však nyní zajímají zejména jezdecké jednostranné pečeti.

Varianty jednostranných jezdeckých pečeti nejsou zcela jistě dílem jediného umělce. Nelze podle mého názoru přijmout Brodského tvrzení o identitě autora podle Brodského označení prvního a druhého jednostranného jezdeckého typu (tedy III. a IV. typu), které jsou si schématem podobné, ale IV. typ je nesporně nižší kvality. Neztotožňuji se také s názorem, že „*tento zlatník napodoboval sloh autora základního typáře...*“¹⁹⁵ a to již z toho prostého důvodu, že podle Brodského základní typář, tj. V. typ, nepředcházel, nýbrž následoval až po III. a IV. typu jezdecké pečeti, jak již bylo uvedeno i při jejich popisu výše.

Domnívám se tak, že se na celkem třech typářích jezdecké jednostranné pečeti Jana Lucemburského podíleli nejspíše tři rytci. První zhotovil typář, jímž král pečetil v roce 1323–1324 (III. typ). S prací tohoto umělce se dále v Janových službách již nesetkáváme. Zajímavé ovšem je, že zhotovil ještě nejméně II. jezdecký typář pro francouzského prince a budoucího krále Filipa VI. z Valois (vládl 1328 – 1350) koncem roku 1325 či počátkem 1326. K tomuto zjištění jsem dospěl výše zmíněným porovnáním pečeti Jana a Filipa. Krom jiných heraldických symbolů a znění legendy, což je ovšem zcela logické, najdeme rozdíly pouze v odlišném ztvárnění a prostorovém rozložení jezdcových přikryvadel. Charakteristické je především naprosto shodné řasení čabraky, shodná poloha nohou koně i stejné držení koňské hlavy.¹⁹⁶ Nepochybně podstatnější je ovšem stylizace pečetního obrazu, která je téměř totožná a najdeme v ní naprosto signifikantní společné znaky. V kvalitě práce pečeti Filipa VI. z Valois (II. typ) a Jana Lucemburského (III. typ) nejsou podstatnější rozdíly. Nízký pečetní reliéf je pojednán dekorativně, obratně je zpracována a rytmizována hmota pečeti. Odhmotněnost, trubovitě záhyby čabraky a přikryvadel jednoznačně hovoří pro poklasickou gotiku. Obě pečeti velmi dobře slohově i schématicky zapadají do řady pečeti francouzských princů I. poloviny 14. století, a lze se tedy, myslím, domnívat zcela oprávněně, že autorem byl zlatník z dílny pracující pro francouzské krále. Jan měl ostatně velmi dobrou příležitost stát se v Paříži objednavatelem této pečeti, neboť pečeť vznikla v době sblížování se Jana Lucemburského s francouzským králem Karlem IV. Sličným. Jejich přátelství, podepřené velmocenskými plány i sňatkovou politikou, vedlo k častým pobytům Jana ve Francii. Tak nejméně v květnu 1322 Jan ve Francii pobýval a v roce 1323 se Jan zdržoval ve Francii rovněž od počátku roku

193 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 132.

194 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 133, Brodský, P.: *Pečeti Elišky*, s. 42 a 44.

195 Brodský, P.: *Pečeti Jana*, s. 133.

196 K Filipově pečeti srov. Dalaš, M. *Corpus*, s. 192, č. 109.

alespoň do poloviny května, přičemž v květnu byl přímo v Paříži.¹⁹⁷ A právě v květnu roku 1323 je dosud první doložena Janova jezdecká pečeť III. typu.¹⁹⁸

Jak jsem již výše uvedl, Jan si zřejmě přál demonstrativní změnu své pečeti odvržením tradičního a pro české prostředí typického majestátně jezdeckého typu pečeti, přičemž se ovšem jako král nepřiklonil k majestátní pečeť, nejlépe královskému titulu odpovídající nýbrž k jednostranné jezdecké pečeť používané mj. francouzskými princí a zejména lucemburskými hrabaty. Schématem zde zřejmě jako vzor působil II. jezdecký typář lucemburského hraběte a Janova otce Jindřicha VII., ovšem pojatý podstatně moderněji po vzorech pečeti francouzských princů, zejména Karla IV. Sličného a I. typáře Filipa VI. z Valois. Moderně zpracované schéma takové pečeti však nebylo neznámé ani v Lucembursku, neboť stejná dílna také velmi pravděpodobně vytvořila – podle mého názoru – jezdecký typář dalšímu Lucemburkovi – Walramovi II. Lucemburskému, hraběti z Ligny-en-Barrois (1288–1353).¹⁹⁹ Zhotovení Janovy pečeti III. typu tak provedl přední rytec z pařížské dílny, a pečeť tedy formálně náleží do francouzské sfragistiky.

Dalším zlatníkem v souboru jednostranných jezdeckých pečeti Jana Lucemburského byl autor IV. typu jezdecké pečeti. Také s tímto umělcem se v pečetnictví Jana Lucemburského dále již nesetkáváme. Lze ale předpokládat jeho původ někde z francouzsko-lucemburko-německého území, o čemž svědčí nejen rozbor jeho práce, ale také pobyt Jana Lucemburského počátkem roku 1324 na území francouzsko-lucemburko-německém, konkrétně v jižní Francii a Porýní.²⁰⁰ Podle mého názoru však práce nevznikla v samotné Paříži a její autor nebude totožný s rytcem III. typu. Pokud by objednávku učinil Jan Lucemburský třeba přímo v Kolíně nad Rýnem, zvolil by jednu z dílen s dobrou pověstí.²⁰¹

Čtvrtý typ jezdecké pečeti Jana Lucemburského stojí kvalitativně nejnižší ze všech variant jezdeckých jednostranných pečeti tohoto krále, přestože není kvalitativně nikterak špatný. Zřejmě mu sloužil za ovšem poměrně volnou předlohu předchozí, tedy III. typ. Rytec však v pojednání pečeti plochy i stylizací pečeti obrazu za svým vzorem zaostal, což se pro-

197 M a r á z , K.: *Die Reitersiegel*, s. 87 (zde ale uvádím, vycházejíc z údajů publikovaných ve Spěváčkové monografii, že Jan pobýval ve Francii v roce 1322 do léta), S p ě v á č e k , J.: *Jan*, s. 305 a níže, podklady pro itinerář od prof. PhDr. J. Mezníka, CSc. Srov. rovněž Werweke, N. van: *Itinéraire*, s. 34, ač zde k roku 1322 má poněkud jiné údaje.

198 Doložena je první 28. května 1323 přímo v L a u r e n t , R.: *Les sceaux* 1/2, s. 487, pozn. 87. Pařížská dílna by jistě byla logická i z toho důvodu, že se stala jedním z nejdůležitějších uměleckých center a zásobovala svými pracemi celou Francii, ale i některé evropské dvory. Srov. k tomu K r e j č í k , T.: *Pečeť*, s. 38. Srov. k tomu také práci M. Pastoureaux uvedenou v pozn. 201. Lze tak myslím odmítnout jisté pochybnosti, vyslovené v nedávné době slovy: „Zatímco u královských pečeti lze pařížského zlatníka dovést podle jiných zakázek i archiválií, v případě jezdeckých pečeti jejího původu není tak zřejmý.“ S t e h l í k o v á , D.: *Francouzské středověké pečeti*. In: *Du bon du coeur*. Poklady francouzského středověkého umění v českých a moravských sbírkách (edd. P. Černý – O. Jakubec). Olomouc 2006, s. 209. Pokud Jan v květnu 1323 pobýval v Paříži a v květnu roku 1323 vlatnil nový typář, velmi těsně napodobující jezdecké pečeti francouzských princů, je to jistě se dostatečný dokaz pro vznik typáře v Paříži.

199 Jezdec je sice poněkud odlišný – až na podobu a tvar štítu, řasení záhybů pláště – ovšem nápadná shoda se objevuje ve ztvárnění koně. Velmi podobně jsou řaseny cípy čabraky, poloha nohou koně vykazuje malou odchylku, poněkud jinak je ukončen ocas. Rytec s největší pravděpodobností pracoval přímo v Paříži. Podrobnější rozbor in: M a r á z , K.: *Die Reitersiegel*, zejména s. 84–87; vyobrazení v nestránkovaných obrazových přílohách obr. 23, M a r á z , K.: *Neznámé souvislosti*, zejména s. 42–43, vyobrazení s. 47, obr. 1. K Walramově pečeťi srov. C o l l i n , H. – P a r i s s e , M.: *Lotharingia I. Sceaux de l'histoire de Lorraine. Numéro spécial*. Nancy 1988, s. 177, č. 160.

200 Srov. také W e r v e k e , N. van: *Itinéraire*, s. 35.

201 Srov. k tomu práci P a s t o u r e a u , M.: *Les graveurs de sceaux et la création emblématique*. In: *Artistes artisans et production artistique au moyen âge*. Volume I. Les hommes (ed. X. Barrali Altet). Paris 1986, s. 517. Sem by ovšem náleželo i Toulouse.

jevuje v utváření detailů – např. klenotu jezdce a hlavy koně. U klenotu jsou pera horní řady na špici klenotu delší než v jeho zadní části, stejně jako je tomu u III. typu. Také směr odletujících příkryvadel u IV. typu je totožný s typem předchozím. U těla koně nalezneme snahu napodobit základní linie koně z předchozí pečeti. Hlava je ovšem velmi malá zejména u tlamy a krk se tak proti ní zdá být naopak silný a mohutný. Není také tak elegantně zaoblen jako u ostatních pečeti krále Jana. Nesouhlasím tedy proto s názorem, že rytci byli totožní.²⁰²

Otazník je spojen s autorstvím V. typu, který vznikl zřejmě nedlouho po pečeti IV. typu. Nejnovější literatura obhájí názor, že umělecké provedení tohoto typu je pravděpodobně francouzského původu.²⁰³ Vzhledem k tomu, že se IV. i V. typ jednostranné jezdecké pečeti po určitou dobu vyskytovaly paralelně vedle sebe, je třeba vyloučit za příčinu vzniku V. typu ztrátu předchozího pečetidla či jeho poškození. O vzniku V. typu zřejmě rozhodla Janova nespokojenost s kvalitativní úrovní typu předchozího. Situace s používáním dvou velkých pečeti (IV. a V. typ) se však stala neúnosnou, soudě podle již zmíněné listiny z 29. dubna 1325 pro cisterciáčky na Starém Brně, a aby bylo zabráněno zmatkům či nepravostem, Jan si zřejmě ponechal kvalitnější pečetidlo – tedy V. typ, který představuje dílo zcela mimořádné kvality. Čtvrtý typář byl tak opuštěn a nejspíše zničen.

Nepochybně je nutno poněkud rehabilitovat pečeť III. typu Jana Lucemburského, o které společně s IV. typem P. Brodský soudí, že „*zůstaly za svým vzorem*.“²⁰⁴ Pomineme-li fakt, že, jak bylo již výše uvedeno, III. typ není jednou z variant základního typu jezdecké jednostranné pečeti Jana Lucemburského, ale je jejím základním typem sám, který importoval z Francie francouzský ikonografický typ pečetního obrazu do Čech, musíme konstatovat, že tato práce je prvotřídní a zcela kvalitativně srovnatelná s pečetěmi francouzských princů, neboť s nimi s největší pravděpodobností vznikla ve stejné dílně v Paříži.²⁰⁵

Nepříliš pravděpodobná je také možnost totožnosti autora III. typu Janova jezdeckého jednostranného typu s markraběcím jezdeckým typářem dalšího slavného Lucemburka, Karla IV.²⁰⁶ Snad zde mohl být nejvýše jistý volný vzor. Ovšem rytec Karlova typáře by mohl být spíše zákem zlatníka – autora Janova III. typu pečeti. Karlova pečeť je totiž preciznější a slohově o něco pokročilejšího názoru. Stojí kvalitou zpracování mnohem blíže pečeti dalšího francouzského prince a pozdějšího krále Jana II. Dobrého.²⁰⁷ Ostatně i zde je vysvětlení logické. Mladý Karel neměl zřejmě příležitost po svém návratu do Čech získat obratného rytce,²⁰⁸ ovšem již vzhledem k značné preciznosti kresby, smyslu pro detail a jemnost provedení je spíše pravděpodobnější, že typář byl vryt v zahraničí. Objednavatelem se mohl stát

202 B r o d s k ý, P.: *Pečeti Jana*, s. 133.

203 Nejnověji srov. M a r g u e, M. a kol.: *Un itinéraire*, s. 146, obr. 123.

204 B r o d s k ý, P.: *Pečeti Jana*, s. 132.

205 Srov. k tomu M a r á z, K.: *Die Reitersiegel*.

206 Pokusili se o to nezávisle na sobě B e n e š, F.: *Jezdecká pečeť a I. typ sekretu moravského markraběte Karla (IV.) a IV.* [zde jde o překlep – jedná se o III. – pozn. K. M.] *typ jezdecké pečeti a I. typ sekretu Jana Lucemburského*. NA, Beneš, František, PhDr., kart. č. 3, i. č. 23 a B r o d s k ý, P.: *Pečeti Jana*, s. 133. Tento názor prezentují také práce J. Krásky, citované v následujícím odstavci.

Vyobrazení a popis Karlovy markraběcí pečeti např. in: P o s s e, O.: *Die Siegel II*. Dresden 1910, tab. I, č. 1, K r á s a, J.: *Pečeti*, s. 293–294, K r á s a, J.: *Karlovy pečeti*. In: Karolus Quartus (edd. J. Krása a kol.). Praha 1984, s. 406, vyobrazení s. 406, obr. 83, T a d r a, F.: *Kanceláře*, s. 55 (s mylnou legendou), L i n d n e r, T.: *Das Urkundenwesen*, s. 45, Š v á b e n s k ý, M.: *Soupis pečeti moravských markrabat a markraběnek z lucemburského rodu v brněnských archívech*. BAV 1960, č. 4, s. 12, M a r á z, K.: *Jezdecké pečeti*, s. 163 a 168–169, vyobrazení s. 177, obr. II, M a r á z, K.: *Die Reitersiegel*, nestránkovaná obrazová příloha, obr. 24 a přebal sborníku.

207 Podrobnosti in: M a r á z, K.: *Die Reitersiegel*, zejména s. 91–92.

208 B r o d s k ý, P.: *Pečeti Jana*, s. 133.

Karlův otec.²⁰⁹ Snad se tak mohlo stát znovu v Paříži což je vzhledem ke kvalitě i charakteru práce nejpravděpodobnější, nebo alespoň ve Francii. Francouzské vlivy i analogie s pečetěmi francouzských princů zde jsou totiž jistě nezpochybnitelné (srov. k tomu i závěr kapitoly *III. Pečeti Jana Lucemburského jako vzor pro ostatní pečetitele*).

II. D. Sekrety Jana Lucemburského po roce 1321

Dva sekretní typáře – IV. a VI. typ – zobrazující v pečetním poli rozkřídlenou orlici jsou ikonograficky vlastně totožné s prvním, lucemburským hraběcím sekretem, pouze s tou výjimkou, že je zde vyjádřena také hodnost českého krále v legendě i zastoupením českých lvů na štítu. Znamená tak tedy, stejně jako v případě velké pečeti, návrat Jana Lucemburského k pečetním schémátům charakteristickým pro lucemburské prostředí. O oblibě a používání uvedeného sekretního schématu v tomto prostředí ostatně velmi dobře svědčí i kvalitou práce podobná sekretní pečeť Walrama II. Lucemburského, hraběte z Ligny – en – Barrois, kde snad pouze jednohlavá orlice, již u Janovy pečeti překrývá štít, je nahrazena dvouhlavým orlem.²¹⁰ O V. typu sekretu nelze říct víc než pouze to, že se nesporně rovněž jednalo o erbovní pečeť. Poslední, VII., opět erbovní sekret, tentokrát ale bez rozkřídlené orlice, tedy pouze s nakloněným čtvrceným gotickým štítem v pečetním poli, vyjadřuje ikonograficky vlastně totéž, co předchozí sekretní erbovní pečeti – tedy tituly českého krále a lucemburského hraběte. Není však vyloučeno, že schéma V. typu bylo obdobné se schématem sekretu VII. typu, z logiky věci se to zdá být dokonce velmi pravděpodobné.

Souhlasím s názorem P. Brodského, že je autor V. typáře jezdecké pečeti totožný s autorem VII. sekretního pečetidla, i když Brodského typové označení pečetidel je pochopitelně jiné. Skutečně to podporuje i stylizace obrazu a utváření detailů – zejména přílby, klenotu a přikryvadel.²¹¹ Nejsem si ale jist tím, že tento zlatník zhotovil i IV. a VI. sekretní pečetidlo (nehledě k tomu, že je P. Brodský nerozlišuje), protože kvalita práce je jiná, navíc nemusí být autor IV. a VI. pečetidla totožný; charakter práce a stylizace pečetního obrazu spíše nutí hájit teorii dvou rytců. Nelze vyloučit, že tito rytci byli opět z nečeského prostředí, mj. také proto, že v Čechách zmíněné schéma sekretu nebylo známo na rozdíl od Lucemburska či západní Evropy. Znovu je ale nutno zdůraznit, že určování autorských podílů u pečeti je věcí značně nejistou, a to nesporně platí ve zvýšené míře o sekretech, které jsou spíše ryteckým a plošně kresebným dílem než dílem modelovaným.

209 Karel se totiž vrátil do Čech v říjnu roku 1333, ovšem titulu markraběte moravského se mu dostalo až začátkem roku následujícího. Rovněž teprve počátkem roku 1334 má k dispozici jezdeckou markraběcí pečeť, která mohla být zatím zhotovena v cizině. Srov. k tomu nejnověji M a r á z , K.: *Die Reitersiegel*, zejména s. 92. K itineráři Jana a Janovi jako možném objednateli lze uvést, že 24. října Jan Lucemburský opouští Itálii a jede do Flander a Lucemburska, 30. října je listinou zachycen ve Francii a 6. prosince ve Frankfurtu. Nejméně tedy od konce října do počátku prosince 1333 mohl být ve Francii. Srov. k tomu M a r á z , K.: *Die Reitersiegel*, s. 92 s odvoláním na S p ě v á č e k , J.: *Jan*, s. 507–515 i Karlův itinerář in: S p ě v á č e k , J.: *Das Itinerar Karls IV. als Markgrafen von Mähren*. HD 5, 1970, s. 105–140 a E b e r h a r d , W.: *Herrschaft und Raum. Zum Itinerar Karls IV.* In: Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen. Katalog der Ausstellung in Nürnberg und Köln 1978/1979. (Hg. von S. Jenks). München 1978, s. 101–108.

210 Vyobrazení i popis in: C o l l i n , H. – P a r i s s e , M.: *Lotharingia I*, s. 177, č. 160 bis.

211 B r o d s k ý , P.: *Pečeti Jana*, s. 133.